

Rebeka Mesarić Žabčić

Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
Hrvatska
rebeka.mesaric@imin.hr; rebeka.mesaric@gmail.com

UDK 314.745.3 (73=163.42)

Pregledni članak

Primljeno: 7. srpnja 2010.

Prihvaćeno: 12. srpnja 2010.

Marina Perić Kaselj

Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
Hrvatska
marina.peric@imin.hr

Magdalena Vrbaneć

Zagreb
Hrvatska
magdalena.vrbaneć@gmail.com

Transnacionalno iskustvo: Priča iz New Yorka

Na početku 21. stoljeća američki Hrvati predstavljaju jednu od većih etničkih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama. Republika Hrvatska kao tradicionalno emigracijska zemlja spada u krug europskih zemalja s relativno najvećim brojem iseljenika, odnosno građana i državljana izvan vlastitih granica, te se u tom kontekstu kroz životnu priču u članku prikazuje transnacionalni životni prostor iseljenice koja na temelju vlastitog iskustva govori o načinu življenja hrvatskog iseljeničkog korpusa u Sjedinjenim Američkim Državama.

Rad u prvom dijelu kroz kraći prikaz razmatra povijesnu dimenziju hrvatskog iseljeničtva u Sjedinjenim Američkim Državama, dok u drugom dijelu prikazujemo životnu priču hrvatske migrantice u New Yorku kao izdvojeni primjer terenskog istraživanja koje je provedeno tijekom travnja 2009. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, a temeljilo se na analizi razgovora vođenih s mlađom generacijom hrvatskih iseljenika koji žive u New Yorku.

Ključne riječi: hrvatsko iseljeničtvo, transmigranti, transnacionalizam, New York

Od mnogobrojnih Hrvata koji žive u dijaspori na nekoliko kontinenata, najveća skupina hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka danas živi u Sjedinjenim Američkim Državama. U iscrpnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi procjenjuje se da ih ima oko milijun i pol i na početku 21. stoljeća Hrvati predstavljaju jednu većih etničkih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama.

Suvremena migracijska istraživanja usmjerena su na proučavanje promjena koje su primjetne u migracijskim tokovima. Unatrag dva-tri desetljeća znanstvenici su primijetili perzistiranje i intenziviranje prekograničnih veza i odnosa. Označavanje novih fenomena vrši se pomoću termina kao što su *transnacionalni društveni prostor*, *transnacionalna društvena polja*, *transnacionalne socijalne formacije* ili samo *transnacionalizam*. Pod tim se pojmom podrazumijeva kontinuirano održavanje prekograničnih veza između geografski mobilnih osoba, mreža i organizacija (Basch, Glick Schiller i Szanton Blanc, 1994; prema Faist, 2006). Povezivanje ovakve vrste može se odvijati na ekonomskom, političkom, društvenom te kulturnom području.

Intenziviranje međugraničnih odnosa potaknuto je razvojem komunikacijske i informacijske tehnologije, pojeftinjenjem transportnih usluga te razvojem globalnog kapitalističkog društva. To je omogućilo imigrantima da uspostavljaju i održavaju intenzivnije, čvršće i trajnije veze i odnose sa svojom obitelji, rođacima te prijateljima koji su ostali u domovini. Također im je na taj način olakšano uspostavljanje kontakata i veza s različitim vrstama mreža, zajednica, organizacija koje se nalaze u bivšoj domovini ili su povezane s njom.

Transmigranti kao aktivne osobe održavaju različite vrste prekograničnih kontakata te razvijaju višestruke i fluidne identitete koji im omogućuju lakše prilagođavanje ili odupiranje različitim vrstama pritisaka imigracijskih zemalja, što ćemo vidjeti na primjeru jedne mlade hrvatske transmigrantice. Ona je samo jedan izdvojen primjer¹ od mnogih hrvatskih emigranata koji u današnje vrijeme odlaze iz domovine uglavnom zbog ekonomskih razloga te želje za obrazovanjem i usavršavanjem. Za svoju novu životnu destinaciju odabrala je Sjedinjene Američke Države koje su već od početka 19. stoljeća "Meka i Medina" za hrvatske emigrante. Putem kraćeg prikaza rezimirat ćemo tijek iseljavanja hrvatskog stanovništva u Sjedinjene Američke Države te uvidjeti najčešće uzroke iseljavanja. U radu ćemo zatim analizirati životni put odabrane hrvatske migrantice, njezino transmigrantsko/transnacionalno iskustvo, probleme na koje je nailazila, te način na koji se prilagodila životu u emigraciji i u kojoj mjeri je to postigla.

Analiziranjem transnacionalizma kroz pojedinačna iskustva obogaćuje se naše razumijevanje promjena u suvremenim migracijskim tokovima.

Pregled literature

Definicija transnacionalizma

U sklopu proučavanja migracija u posljednja dva-tri desetljeća posebice se intenziviralo istraživanje promjena i fenomena uočenih u migracijskim kretanjima. Za njihovo

¹ Rad se temelji na izdvojenom primjeru s terenskog istraživanja o Hrvatskoj migrantskoj zajednici u New Yorku, u čiju su svrhu vođeni razgovori i intervjui sa svim dostupnim osobama, pripadnicima Hrvatske migrantske zajednice u New Yorku, kao i s predstavnicima Hrvatske katoličke misije na Manhattanu i Astoriji s ciljem dobivanja pregleda i informacija o životu Hrvata u New Yorku.

označavanje poslužili su složeni termini – *transnacionalizam*, *transnacija*, *transnacionalizacija* – oko čije se primjerenosti ne mogu složiti svi znanstvenici koji se bave migracijama. Nina Glick Schiller, Linda Basch i Cristina Szanton-Blanc (1999; 26) definirale su transnacionalizam kao “proces pomoću kojeg imigranti formiraju društvene mreže kojima se povezuje njihova zemlja porijekla i zemlja naseljavanja”. Detaljniju definiciju ponudio je Basch (1994; prema Gustafson, 2004; 66) prema kojem je transnacionalizam “proces kojim migranti kroz svoje svakidašnje životne aktivnosti i društvene, ekonomske i političke odnose stvaraju društvena polja koja prelaze nacionalne granice”. Na taj se način uspostavljaju i održavaju prekogranični odnosi i veze s osobama, društvima i organizacijama brojnih država (Faist, 2004). Imigranti koji u svakodnevnom životu na društvenoj i kulturnoj razini prakticiraju ovakvu vrstu prekograničnog povezivanja nazivaju se *transmigranti*, a vrste društvenih i socijalnih mreža koje se pritom stvaraju nazivaju se *transnacionalnim poljima* ili *transnacionalnim prostorima* (Povrzanović Frykman, 2001).

Prelazanje granica i povezivanje u nekom izvanograničnom prostoru u početku je prvenstveno vezano za prekograničnu pokretljivost krupnog kapitala koja se od 1960-ih počinje proučavati u sklopu ekonomskih studija (Božić, 2004), ali s vremenom napušta svoj ekonomski okvir te se počinje odnositi općenito na interakcije i organizacije čiji utjecaj prelazi nacionalne granice (Keohane i Nye, 1971; prema Sircar, 2001). Zbog promjena u migracijskim kretanjima i odnosima, termin *transnacionalizam* postaje sve više primjeren u znanstvenim disciplinama koje se bave migracijama. Primijetili smo da su ljudi koji su emigrirali 60-ih godina uspostavili česte i stalne odnose sa starim domom, a njihove veze s vremenom nisu slabjele kako se najprije predviđalo, nego upravo suprotno (Čapo Žmegač, 2003). Veze koje su migranti uspostavili sa svojom bivšom domovinom prenesene su i na njihove potomke koji također osjećaju i održavaju povezanost sa zemljom svojih roditelja te djedova i baka (Simek-Caglar 1994, Jurgens 2001, Faist 2000; prema Čapo Žmegač, 2003). Tako se termin *transnacionalizam* smjestio u migracijska istraživanja i njime se započelo označavati stanje globalnog intenziviranja određenih socijalnih veza usprkos velikim prostornim udaljenostima i granicama nacija-država (Glick Schiller, 1992; prema Božić, 2004). Transnacionalizam kao primjeren termin prihvatile su razne discipline (antropologija, sociologija, etnologija) što je dovelo do njegove široke upotrebe i neslaganja oko granica njegovog značenja.

Karakteristike transnacionalizma

Postavlja se pitanje zašto je u drugoj polovini 20. stoljeća došlo do intenziviranja veza imigranata sa zemljama njihova podrijetla. Neki znanstvenici smatraju da je glavni razlog razvoj komunikacijske i informacijske tehnologije te pojeftinjenje transportnih usluga dok je za neke suvremeni svjetski društveni i ekonomski poredak glavni poticaj tom razvoju (Wakeman, 1988; prema Schiller, Basch, Blanc-Szanton, 1999). Mogli bismo reći da je kombinacija jednog i drugog potaknula imigrante na intenzivnije održavanje veza s domovinom nego što su to činili njihovi preci.

Uspostavljanjem multiplih veza i interakcija ljudi i institucija preko granica nacija-država (Vertovec, 1999; prema Božić, 2004) započinju transmigrantski tokovi koji se mogu odvijati na ekonomskom području (novčane pošiljke, investiranje novca u zemlju podrijetla), političkom (organizacije, stranke, grupe), kulturnom (festivali, religijske prakse, elementi zajednice) i društvenom (Faist, 2004).

Mogu ih provoditi razne društvene grupacije koje je Faist (2004) podijelio u četiri grupe: *srodstvo*, *mreže*, *zajednice*, *organizacije*. Najintenzivnije odnose transmigranti uspostavljaju s obitelji i rodbinom (*srodstvo*) koje veže specifična uzajamnost i solidarnost posebice izražena u novčanim pošiljkama transmigranata. Transnacionalni odnosi se uspostavljaju i preko brojnih *mreža* putem kojih se razmjenjuju usluge i informacije radi postizanja zajedničkih ciljeva, ponajviše ljudskih prava i zaštite okoliša. Transnacionalne *zajednice* također su jedan oblik grupacija preko kojih se uspostavlja i intenzivira transnacionalna aktivnost koja može biti usmjerena na zajedničku religiju, kulturu, jezik, geografski prostor i slično. Posljednji oblik transmigrantskog povezivanja vrši se preko društvenih, gospodarskih, vjerskih ili nekih drugih vrsta *organizacija* s visokim stupnjem formalne kontrole i koordinacije.

S obzirom na odnos moći aktera koji sudjeluju u transnacionalnim aktivnostima, razlikujemo *transnacionalizam odozgo* i *transnacionalizam odozdo* (Povrzanović Frykman, 2001: 14-15). Države i transnacionalne kompanije akteri su *transnacionalizma odozgo* koji je dobro poznat preko istraživanja ekonomske globalizacije, međunarodnih odnosa te globalnih kulturnih utjecaja. Novija istraživanja transnacionalizma više su usmjerena na pojedinačne ili organizirane inicijative imigranata, to jest na *transnacionalizam odozdo*.

Transmigranti su aktivne osobe koje razvijaju i održavaju mnogostruke veze – obiteljske, ekonomske, političke, religijske, društvene – nadilazeći državne granice i tvoreći posebne transmigrantske društvene prostore (Faist, 2004). Posebice se njeguju obiteljske veze i odnosi, podupirani novčanim pošiljkama i darovima koji još više učvršćuju međusobnu povezanost. Razvoj brojnih društvenih veza i odnosa kod transmigranata potiče stvaranje fluidnih i višestrukih identiteta. Neki se imigranti više identificiraju s društvenim sustavom zemlje njihova podrijetla, dok neki to čine s novim društvom, iako većina njih istovremeno zadržava višestruke identitete. Zadržavanjem i manipuliranjem s brojnim identitetima (npr. nacionalnim, etničkim, rasnim), ovisno o situaciji i potrebama, imigranti se prilagođavaju ili odupiru ideologiji države i svojoj podređenosti unutar globalnog kapitalističkog sustava (Schiller, Basch, Blanc-Szanton, 1999).

Istraživanja su pokazala (Pries, 1996 i Faist, 1999; prema Božić 2004) da se uspostavljanjem i intenziviranjem transnacionalnih veza i odnosa migranti (pojedinci, migrantske obitelji i zajednice) “sve manje integriraju i asimiliraju u društva zemlje imigracije te premještaju socijalne veze u transnacionalni socijalni prostor”. Odvijanje takvih procesa privuklo je pažnju emigrantskih zemalja koje žele iskoristiti intenziviranje transnacionalnih tokova. Žele preko ambasada, konzulata i misija privući što veću pažnju i lojalnost svojih bivših državljana koji bi pomogli razvoj svoje domovine, recimo investiranjem novca, promocijom, traženjem inozemnih veza (Faist, 2004).

Sve intenzivnije razvijanje transmigrantskih aktivnosti te višestruki identiteti imigranata sve više dovode u pitanje definiciju države kao homogene jedinice. Političkim angažiranjem u zemljama imigracije imigranti postaju sve uspješniji u zadržavanju i dobivanju sve većih prava, kao na primjer u zdravstvu, socijalnoj pomoći, vlasničkim ili glasačkim pravima. Na taj se način ipak čvršće vežu za imigracijsku zemlju pa ih država sve manje percipira kao državnu prijetnju. Sve veća prava imigranata također nam govore o porastu tolerancije u zapadnim imigracijskim zemljama prema građanima s dvojnim državljanstvom (Faist, 2004).

Za razliku od tradicionalnog, transnacionalni pristup migracijama u jednakom omjeru analizira obje zemlje koje su akteri migracije te njihove odnose i kontakte, a posebice interakcije, društvene aktivnosti te institucije koje proizlaze iz prekogranične komunikacije (Gustafon, 2004). Transnacionalni pristup gleda na migracije kao na kontinuirani proces pa stoga veliku pozornost pridaje transnacionalnoj mobilnosti migranta kao posebnog aktera, njegovom mjestu u migracijskom procesu, ali i u procesu naseljavanja.

Razdoblja iseljavanja Hrvata u Sjedinjene Američke Države

Hrvati u Sjedinjenim Američkim Državama predstavljaju najveću skupinu hrvatskih iseljenika izvan matične domovine. Iseljavanje Hrvata u Sjedinjene Američke Države bilježi se već sredinom 16. stoljeća. Smatra se da su prvi hrvatski iseljenici bili s jadranskog područja: iz Istre, obalnih dijelova Dalmacije i Dubrovnika. Iseljavanje u tom ranom razdoblju nije poprimilo masovne razmjere, uglavnom je bilo obilježeno stalnim odlascima pojedinaca zbog velikih političkih promjena na tadašnjim hrvatskim prostorima. Prve hrvatske naseobine formirane su između 1857. i 1874. godine u San Franciscu i New Orleansu.

Kronološkim redom izdvajamo slijedeća razdoblja iseljavanja Hrvata u Sjedinjene Američke Države:

- a) od 1880-ih do Prvoga svjetskog rata,
- b) razdoblje Prvoga svjetskog rata,
- c) razdoblje između dva svjetska rata,
- d) razdoblje Drugoga svjetskog rata i poslijeratno razdoblje,
- e) razdoblje između 1950. i 1970. godine,
- f) razdoblje između 1970. i 1990. godine,
- g) od 1990. godine do današnjih dana.

Razdoblje najmasovnijeg odlaska Hrvata u Sjedinjene Američke Države trajalo je između 1890. godine i Prvoga svjetskog rata (Čizmić, 1998). U tom razdoblju, kad su se hrvatske zemlje (Hrvatska, Slavonija i Dalmacija) nalazile u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, najviše je migriralo seosko stanovništvo. Uglavnom su se iseljavali mladi neoženjeni muškarci s namjerom privremenog odlaska. Iseljavanje su prouzrokovali

ekonomski i politički razlozi². Relevantna literatura (Čizmić, 1998; Bukovčan, 2006; Dubrović, 2008) svjedoči kako su mnogi Hrvati iz kontinentalne Hrvatske kao razloge iseljavanja izdvojili slijedeće političke razloge: nedostatak slobode, teror žandara, brojne i previsoke poreze, česte novčane kazne koje im je nametala strana vlast te zatvorske kazne za najmanje prijestupe³ i slično.

Pred Prvi svjetski rat upravo iz tih razloga je oko 30.000 Hrvata iselilo iz hrvatskih zemalja unutar Monarhije. Tijekom razdoblja između dva svjetska rata zabilježeno je slabije iseljavanje u Sjedinjene Američke Države zbog novih zakona i smatra se kako se otprilike 30% svih predratnih iseljenika vratilo u domovinu. Procjenjuje se da je u razdoblju između dva svjetska rata 34.000 Hrvata iselilo u Ameriku (Antić, 2002; Čizmić, 1998; Prpić, 1997)⁴. Uzroci i razlozi iseljavanja između dva svjetska rata bili su istovremeno političke (politička diktatura kralja Aleksandra) i ekonomske prirode (velika gospodarska kriza). U razdoblju do Drugoga svjetskog rata, Hrvate se moglo naći širom Sjedinjenih Američkih Država, sve od New Yorka do Californije, od New Orleansa do Minneapolisa – St. Paula.

Završetkom Drugoga svjetskog rata, počeo je novi egzodus koji je trajao dugi niz godina. Podaci (Čizmić, Šakić, Sopta, 2005; Prpić, 1997) govore o iseljavanju oko 45.000 Hrvata nakon Drugoga svjetskog rata do 1970-ih godina.

Većinom su to bile političke izbjeglice, uključujući i djecu čiji su roditelji pogubljeni od strane nove vlasti, te obitelji i pojedinci koji su bježali od komunizma. Većina Hrvata tog iseljeničkog vala smjestila se u već postojećim hrvatskim kolonijama kod rođaka ili prijatelja. Tijekom pedesetih pa sve do sedamdesetih godina prošloga stoljeća s hrvatskih prostora iseljava velik broj visokoobrazovanih stručnjaka (znanstvenici, liječnici i dr.).

² Emily Balch nakon posjeta Hrvatskoj 1905. godine govori kako joj je rečeno da iseljenici iz Hrvatske i Slavonije za koje se smatralo da nisu imali gospodarskih razloga za iseljavanje i odlazak od svojih kuća, kad ih se upita za razlog iseljavanja, govore kako odlaze "tražiti ima li još pravice na svijetu".

³ Zatvorske kazne bile su osobito česte tijekom izbornih razdoblja kada je vlada pokušavala suzbiti rad oporbenih stranaka. Najproganjanija stranka bila je Hrvatska stranka prava i nekolicina doseljenika koji su doselili nakon 1880. godine bili su članovi te stranke (Prpić, 1997).

⁴ U studenom 1911. godine Hrvatski je sabor uveo dodatne mjere glede iseljavanja budući da je potpuna kontrola postala nemoguća. Vlada je objavila tzv. Uredbu br. 166 s naslovom "Zakon o iseljavanju". Zakon zabranjuje iseljavanje svih osoba koje nisu odslužile vojsku bez posebne dozvole vojne vlasti, svih osoba koje su u vrijeme iseljavanja bile osumnjičene za protuzakonite radnje, svih maloljetnika bez dozvole roditelja ili zakonskih staratelja, svih roditelja koji su odlazili ne osiguravši novčanu potporu djeci mlađoj od petnaest godina. Uvedene su i određene odredbe koje su se odnosile na strogi nadzor parobrodarskih agencija; sve je agencije morao potvrditi ban Hrvatske te su morale položiti jamčevinu od 50.000 kruna, a bilo je i zabranjeno zapošljavati radnike javno, putem tiska ili pošte, ili ih na bilo koji način ohrabrivati na iseljavanje u Ameriku. Zakonom je bila organizirana i posebna Iseljenička zaklada koja se financirala porezom što ga je svaki iseljenik trebao platiti prije nego što bi napustio zemlju. Može se zaključiti da je svrha svih novih uredbi bila ista: onemogućiti daljnje iseljavanje hrvatskog stanovništva! Nakon Prvog svjetskog rata iseljavanje nije prestalo, no dogodile su se bitne promjene. Nakon rata Sjedinjene Američke Države uvode strogu kontrolu useljavanja i određuju kvote za pojedine nacionalne skupine, pa je tako prema Zakonu iz 1924. godine s područja bivše Jugoslavije mogla na tlo Sjedinjenih Američkih Država useliti ukupno 671 osoba godišnje (Prpić, 1997).

Kao uzroci i razlozi iseljavanja mnogo se češće spominju politički, a tek djelomično ekonomski razlozi. Hrvati koji emigriraju tijekom 1960-ih godina naselili su se uglavnom u većim američkim gradovima poput Chicaga, New Yorka, Los Angelesa. U odnosu na starije generacije hrvatskih iseljenika, novi hrvatski migranti bili su obrazovaniji, liberalniji i pod utjecajem antikomunističke politike koja je tada bila zastupljena u Zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim Državama, pa su u skladu s navedenim imali pomalo negativan stav spram vlasti u tadašnjoj Jugoslaviji.

U ovom razdoblju osnivaju se i Hrvatske katoličke misije i župe, a pridošli migranti postali su nositelji i promicatelji hrvatske kulture u Sjedinjenim Američkim Državama.

Tijekom 1969. i 1970. iseljavanje iz Hrvatske u Sjedinjene Američke Države nastavlja se bez obzira na protivljenje tadašnje državne vlasti. Ovo je ujedno i razdoblje gospodarskog procvata u Sjedinjenim Američkim Državama. U razdoblju od 1970-ih do 1990-ih godina Hrvati u Sjedinjenim Američkim Državama prolaze kroz dva izuzetno značajna i teška razdoblja:

1. od kraja Hrvatskog proljeća do smrti Josipa Broza, 1980. godine,
2. vrijeme raspada Jugoslavije od 1980. do Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj i BiH.

Nakon državnog udara protiv hrvatskog pokreta u SR Hrvatskoj pristigao je novi val hrvatskih iseljenika i hrvatska politička emigracija u Sjedinjenim Američkim Državama pojačala je svoju antidržavnu djelatnost (protiv jugoslavenske državne vlasti). Početkom Domovinskog rata u Hrvatskoj 1991. godine počinje, a kasnije se i tijekom rata u Bosni i Hercegovini nastavlja iseljavanje i to ne samo Hrvata iz Hrvatske, već i Hrvata iz Vojvodine i Crne Gore. U to vrijeme velik broj Hrvata je zbog ratnih okolnosti prisilno napustio domovinu.

Istraživači (Čizmić, 1998; Bukovčan, 2006) kao i Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija procjenjuju da danas na američkom tlu ima između 1.500.000 i 2.000.000 Hrvata i hrvatskih potomaka, no može se očekivati da će se u budućnosti broj Hrvata u Sjedinjenim Američkim Državama smanjiti, budući da su novija emigracijska kretanja iz Republike Hrvatske trenutno više usmjerena prema zemljama Europske Unije. U novije vrijeme vrlo malen broj Hrvata emigrira u Sjedinjene Američke Države. Uglavnom migriraju oni koji ondje imaju rodbinu ili prijatelje. Danas se veći broj Hrvata nalazi u gradovima Chicagu, Clevelandu, New Yorku i Los Angelesu, te u dolini Ohia, a nešto manji broj u St. Louisu, Pittsburghu, San Franciscu, Sacramento, Detroitu, području Kansas Cityja, Milwaukeeu i Harrisburgu.

Hrvati u New Yorku

U počecima iseljavanja prema Sjedinjenim Američkim Državama, New York je služio prvenstveno kao luka iz koje se, nakon što su iseljenici prošli zdravstvene i pravne kontrole, migriralo prema ostalim dijelovima Sjedinjenih Američkih Država. Tek kasnije, sredinom 20. i početkom 21. stoljeća, New York postaje vrlo značajan grad za

Hrvate i hrvatsku migrantsku zajednicu zbog posla. Danas značajniji broj hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka živi zbog pristupačnijeg smještaja i prihvatljivijih cijena u vanjskim okruzima New Yorka, posebno u sjeverozapadnom i sjeveroistočnom dijelu, u okrugu Queens i sličnim susjednim dijelovima grada kao što su Whitestone, Astoria, Bayside i Douglaston.

New York se nalazi na istočnoj obali Sjedinjenih Američkih Država, na ušću rijeke Hudson i East River, prosječno šest metara iznad razine mora. Na suprotnoj, zapadnoj obali rijeke Hudson nalazi se Jersey City, u susjednoj državi New Jerseyu. Gradsko je područje podijeljeno na pet četvrti (*boroughs*): Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens i Staten Island, koje su istovremeno i okruzi države New York. New York je tijekom 19. i početkom 20. stoljeća⁵ bio startna pozicija za rudarske i industrijske krajeve poput Pittsburgha, Clevelanda, Chichaga itd., za većinu iseljenika pa tako i za Hrvate, no tijekom 20. i 21. stoljeća postao je i omiljenom gradskom destinacijom prema kojoj se migriralo i gdje se trajno ostajalo zbog posla. Smatra se kako danas na području New Yorka živi otprilike 150.000 Hrvata i njihovih potomaka.

U Astoriji koja je dio Queensa živi najviše hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. O tome svjedoče i brojni kafići poput *Valentina*, *Skorpia*, *Lune*, *Albone*, ili restorani na Broadway streetu poput *Punta dura*, *Rudara* i *Istre*. Hrvati se ondje uglavnom bave poslovima vezanim za ugostiteljstvo i uslužne djelatnosti.

“Push” i “pull” faktori ili odluka o iseljavanju

U većini teorija o migracijama općenito se javljaju brojne skupine činilaca koje su uzrokom migracija, a uglavnom se mogu svesti na dvije glavne skupine. To su privlačni (“pull”) i potisni (“push”) čimbenici. Između prostora u kojem prevladavaju jedni i drugi čimbenici dolazi do migracije stanovništva. Potisni (“push”) čimbenici su gospodarsko-društvene tj. socio-ekonomske naravi⁶ (velika gospodarska kriza, nemogućnost prehranjivanja obitelji, krize vinogradarstva, kriza brodarstva, viškovi radne snage u poljoprivredi, nemogućnosti grada i okolice da zaposli višak poljoprivrednog stanovništva, opća nerazvijenost, mala ponuda radnih mjesta u mjestu prebivališta, nezadovoljavajući lokalno-socijalni uvjeti, itd.), ali i političke naravi (neprihvatljiva politička situacija u matičnoj domovini; djelovanje KPJ i komunistička vladavina u bivšoj državi, jugoslavenstvo, relativno česta ratna zbivanja; dva svjetska rata, politička kriza kasnog komunizma i Domovinski rat).

Za razdoblje od 1991. do 2000. godine Pokos (2001) izdvaja slijedeće razloge iseljavanja (“push faktore”) iz Hrvatske:

⁵ U trenutku ulaska parobrodom u njujoršku luku pogled na nebudere Manhattana kod iseljenika je svaki put izazivao pravo oduševljenje. Unatoč brojnim lukama i mogućnostima ulaska u SAD, posljednja stanica za većinu iseljenika bio je Ellis Island, otočić nadomak New Yorka i Kipa slobode na kojem su iseljenici morali proći opsežne preglede kako bi stupili na američko tlo (Dubrović, 2008).

⁶ Vidjeti više u: Josipović, 2006.

- a) *ekonomski razlozi* (iseljavanja potaknuta gubitkom zaposlenja u RH, kriza kasnog kapitalizma, nalaženje prvog ili povoljnijeg posla u inozemstvu i sl.);
- b) *politički razlozi* (motivirani neprihvaćanjem novoosnovane hrvatske države i sl.);
- c) *psihološki razlozi* (presudni kod iseljavanja osoba kod kojih je prevladao strah za osobnu ili obiteljsku sigurnost zbog ratne opasnosti (a da nisu dobile status izbjeglica) – u ovu se skupinu najvećim dijelom ubrajaju stanovnici naselja koja su se nalazila u neposrednoj blizini bojišnice, iako je zbog velikosrpske agresije (tijekom 1991.-1992.) iseljavalo i stanovništvo s relativno sigurnijih područja. U pojedinim slučajevima na iseljavanje su podjednako djelovala po dva ili čak sva tri razloga.

Na pitanje tko su hrvatski iseljenici (bilanca 20. stoljeća) odgovor su pokušali dati trojica istraživača s Ekonomskog instituta u Zagrebu. Posredno i iskustveno Gelo, Akrap i Čipin (2005) tvrde da su hrvatski iseljenici kao i većina migranata u svijetu:

1. prosječno mlađi od populacije iz koje su potekli (mnoga istraživanja su pokazala da je brojem dominantna skupina u dobi od 20 do 40 godina);
2. prosječno obrazovaniji od populacije iz koje su potekli (kako je većina naše emigracije radna emigracija, logično je zamisliti da su bili obrazovaniji jer su zemlje razvijene ekonomije trebale kvalificiranu i obrazovanu radnu snagu, a oni su otišli onamo da bi radili i bolje živjeli nego u domovini);
3. radno su i prokreativno vitalniji od populacije iz koje su potekli.

Studija jednog slučaja: analiza životne priče migrantice hrvatskog podrijetla u New Yorku

Putem metode usmene povijesti ili tzv. *oral history* metode (poznate i kao metoda životne priče) kroz životnu priču migrantice prikazujemo “pull” i “push” faktore iseljavanja, donosimo detaljan prikaz procesa migriranja od planiranja odlaska do konačnog odredišta, opisujemo emocije prisutne prije, tijekom i nakon konačnog iseljavanja.

Sugovornica je subjekt istraživanja te je određivala dinamiku, teme i trajanje razgovora. Intervju nije bio unaprijed vremenski ograničen; održavao se u više navrata u rasponu trajanja od pedeset minuta do tri sata. To se prvenstveno odnosi na snimljeni materijal, a druženje sa sugovornicom nastavljalo se i poslije intervjuja, tijekom svih dana provedenih u New Yorku. Napominje se da je rad nastao na osnovi samo jedne životne priče, prepričavanja i analize važnijih događaja i pojava koji su obilježili njezino transnacionalno iskustvo. Namjera je bila pokazati u kojoj mjeri je migrantica sudjelovala u procesu prekooceanske migracije, na koji je način oblikovala svoj put te s kojim se problemima sretala i koji su događaji bili osobito važni i koji na kraju obilježavaju njezin život.

Izabrana migrantica rođena je prije 36 godina u Međimurju u Republici Hrvatskoj, gdje je završila srednju ekonomsku školu, nakon koje zbog nedostatka novca i već postojećih studenata u obitelji započinje povremeno raditi jer nije bilo mogućnosti da započne

studij u Zagrebu. Već u srednjoj školi upoznala je budućeg supruga, koji je kao stipendist Gimnazije Čakovec 1991./92. godine upisao, a potom i završio četvrti razred srednje škole u Sjedinjenim Američkim Državama. Njegov boravak u Sjedinjenim Američkim Državama trebao je biti privremen, u trajanju od godinu dana, kako je bilo propisano u uvjetima stipendije. Kako je to bilo vrijeme Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj, njegova odluka o privremenom boravku promijenila se u odluku o daljnjem ostanku u Sjedinjenim Američkim Državama. Nakon četvrtog razreda srednje škole odlučio se upisati na fakultet koji je i završio u Sjedinjenim Američkim Državama. Za vrijeme studiranja, tijekom godišnjih praznika koristio je svaku mogućnost za odlazak u Hrvatsku, u svoj rodni kraj zbog obitelji, te je čitavo vrijeme održavao vezu “na daljinu” s našom sugovornicom sve do njezinog dolaska 2001. godine u Sjedinjene Američke Države.

Odluka o migriranju u Sjedinjene Američke Države

Sugovornica je s budućim suprugom u razdoblju njegova studiranja održavala vezu na daljinu. Fizičku udaljenost i razdvojenost kompenzirali su svakodnevnom komunikacijom: putem SMS poruka, pozivima, komunikacijom putem Skypea i e-mailom.

Isto tako koristili su svaku mogućnost obostranih posjeta, bilo u Republici Hrvatskoj ili u Sjedinjenim Američkim Državama, kako bi zajedno provodili vrijeme.

Tijekom deset godina njihova emocionalna veza održavana je translokarno na dva različita geografska prostora. Odluka o migriranju nije donesena samo iz emocionalnih razloga, već i iz ekonomskih razloga i želje za daljnjim obrazovanjem.

Zbog Domovinskog rata, obostranih financijskih troškova (avio karata, komunikacijskih troškova i dr.), privremenih poslova (njegovog “part time job” i njezinih kraćih i slabo plaćenih poslova) kao i njezine želje za obrazovanjem koju nije mogla ostvariti u Republici Hrvatskoj (gubitak radnog mjesta obaju roditelja i već postojeći studenti u obitelji), sugovornica je u dogovoru s budućim suprugom, koji je već imao unajmljen stan na Manhattanu, u travnju 2001. godine migrirala u Sjedinjene Američke Države.

Sugovornica je usporedno duži niz godina (točnije, do 2007. godine) živjela na relaciji Republika Hrvatska – Sjedinjene Američke Države zbog neposjedovanja potrebne dokumentacije o prebivalištu i “zelene karte”. Njezin je boravak u Sjedinjenim Američkim Državama bio ograničen i uvjetovan produžavanjem radne vize svaka tri mjeseca.

Borba za egzistenciju: zapošljavanja i iskustva na poslu

U lipnju 2001. godine sugovornica je počela raditi kao hostesa u restoranu *L'Express* na Manhattanu, a zaradu je štedjela za školarinu na fakultetu. Kroz čitavo razdoblje nakon dolaska u New York sugovornica je intenzivno učila i usavršavala engleski jezik kako bi se mogla upisati na fakultet i nastaviti s obrazovanjem. Kaže kako joj tada ništa nije bilo teško raditi: “... Paralelno sam neko vrijeme prala štenge u zgradi gdje smo živjeli i radila u restoranu...”, jer je imala zadani cilj, upisati se na fakultet!

U restoranu *L'Express* u New Yorku radom je napredovala od hostese do menadžerice. U Sjedinjenim Američkim Državama sugovornica je radnim vještinama mogla napredovati u kratkom roku na višu radnu poziciju, dok takvo iskustvo bez obzira na sposobnosti i rad nije mogla ostvariti u Hrvatskoj.

Tijekom 2000-ih godina *L'Express* je slovio kao osobito popularan restoran i u to vrijeme bio je vrlo "busy restoran". Za mnoge "celebrities" restoran je bio omiljeno mjesto, pa je i naša sugovornica imala priliku mnoge od njih vidjeti, a neke čak i upoznati, kao što su Michael Jordan, Uma Thurman, Ethan Hawke, Vanessa Williams, Julia Roberts, William Baldwin. Radeći u restoranu sugovornica je upoznala mnoge dragu ljude s kojima je i danas u prijateljskim odnosima, npr. veže je jako prijateljstvo sa Švedankom Ann koja je u to vrijeme bila voditeljica restorana, također izdvaja i Anu Iris, Njemicu hrvatskog podrijetla.

Godine 2007. zapošljava se u maloj privatnoj tvrtki na Manhattanu. Iako je posao promijenila vrlo brzo, budući da nije mogla naći zajednički jezik s voditeljicom narcomankom, osjećala je i iskorištavanje te neku vrstu netrpeljivosti zbog toga što nije Amerikanka, a što za New York nije uobičajeno; na posao je odlazila s "grčem u želucu" zbog narušenih međuljudskih odnosa, svakodnevnih prepiranja oko beznačajnih stvari, spletki i svađa. Ističe kako posao sam po sebi nije bio težak, a nije bio niti previše zanimljiv (radila se administracija za američke studente koji su htjeli upisati Medicinski fakultet u Poljskoj), ali nakon hospitalizacije i popriličnog gubitka kilograma odlučila se za promjenu posla.

Krajem 2007. godine pokucala je na vrata Hrvatske turističke zajednice koja ima ured u zgradi Empire State Buildinga, gdje se tražila nova osoba za promidžbu Republike Hrvatske u New Yorku. Sugovornica, vrlo uzbuđena i oduševljena, počinje raditi za Hrvatsku turističku zajednicu, što se ubrzo pokazalo lošim odabirom budući da ni ovdje zatečeni međuljudski odnosi nisu bili najbolji! Ističe kako je posebno razočarana što na poslu vlada i neprofesionalizam, ljubomora, primjećuje se "balkanski mentalitet" na svakom koraku, ne podržava se profesionalnost, a iskorištava se dobronamjernost i trud za krive svrhe: "...Moja *boss* je ljubomorna na mene jer sve stićem napraviti na rok... Umjesto da je sretna zločesto kaže: 'Pa kad si to stigla napraviti, jedeš li ti kaj, spavaš li, daj se pogledaj kako si mršava...'. Ona je žena u godinama i ima dvadesetak kila više nego ja, mogu joj kćer biti, pa mi nije jasno da nema majčinskog instinkta i da se s mnom uspoređuje po svemu... Vrlo je neprofesionalna u radu... Bezbroj sam je puta izvukla iz težih situacija i umjesto da je sretna i zahvalna stalno viče, psuje, priča sama sa sobom bez ikakvog razloga... Kažu liftboyi da je stalno nekaj smeta u liftu i svugdje po neboderu pa im to govori, a oni se pak ismijavaju s nje... Mislim da je slaba s živcima zbog privatnih stvari, a onda pak mi spaštamo na poslu, to nije u redu...".

Za razliku od poslova koje je radila u Republici Hrvatskoj (blagajnica u trgovini mješovitom robom i povremeno čuvanje djece mlađe dobi u večernjim terminima), a koji su bili privremeni i manje plaćeni te uz nemogućnost većeg izbora bez obzira na struku i iskustvo, kako je iz svega prethodno spomenutog vidljivo, u Sjedinjenim Američkim

Državama imala je veće mogućnosti izbora posla te je istovremeno mogla i usporedno raditi na više poslova, što je omogućavalo i veću zaradu.

Sugovornica je istaknula kako bračno stanje nema utjecaja prilikom traženja i dobivanja posla u Sjedinjenim Američkim Državama, ali kako ulazak u brak omogućava dobivanje “zelene karte” i slijedom toga i državljanstva, što je važno za zakonsko reguliranje boravka i statusa stranca.

Pravilo je, kaže sugovornica, da se stranci moraju mnogo više truditi da uspiju u Sjedinjenim Američkim Državama u usporedbi s Amerikancima, ali imaju znatno veće šanse za uspjeh nego u svojim vlastitim zemljama. Trenutno se pojavila situacija (zbog globalne ekonomske krize) da se u najvećem broju zapošljavaju ljudi koji imaju poznanstva i tzv. “networking” koji je i prije ekonomske krize bio vrlo važan. Zanimljivo je da se prilikom traženja posla ne ide izravno glavnom poslodavcu na razgovor, već u tzv. “recruiting agencies”, a sam poslodavac i ne zna kako izgleda osoba koja traži posao. Poslodavac prima izabranu osobu samo na finalni intervju neposredno prije potpisivanja ugovora. Postoji i “kôd odijevanja (*dress cod*)” za odlazak na intervju, pri čemu se moraju proći i različiti ispiti i testovi, kako bi poslodavac lakše napravio odabir osoba. Sugovornica napominje da i prilikom zapošljavanja ima izuzetaka te izdvaja jedan primjer: napominje kako su njene dvije prijateljice prije nekoliko tjedana dobile posao preko poznanstva, što navodi na zaključak kako postoje i neregularni slučajevi zapošljavanja.

Reemigracija: New York-Philadelphija-Chiago-New York

Nakon svega pet mjeseci prilagodbe i boravka u New Yorku, događa se 11. rujna 2001. godine kada sugovornica živi u Battery Parku, vrlo blizu WTC-a. Događaj joj se usjekao u pamćenje jer je toga dana bila sama kod kuće, a suprug je bio na poslu u Wall Streetu. Nije znala što se događa, niti je u tom trenutku bila svjesna opasnosti, kao niti bilo tko drugi; fotografirala je prizor s prozora, mislila čak da se snima novi film, sve dok se nije srušio prvo jedan “tower”, pa uskoro i drugi.

Emocije sugovornice vezane uz taj dan i slijedeće razdoblje isprepliću se od straha, panike, tjeskobe, bijesa, nemoći i slično: “...Stisnula sam se u kupaonicu pored lavaboa od straha jer sam mislila da je tamo najsigurnije, ali nisam znala od koga se skrivam, nakon toga mi je bilo hladno pa sam se zgrijala ispod tuša i tu sam bila skoro jedan sat, tad sam zvala supruga svakih par minuta ne bi li ga dobila, ali nisam ga uopće dobila pa sam plakala i tresla se od straha sve dok on nije došao doma... Prvi puta u životu osjetila sam se nemoćno, toliko želiš nešto napraviti a ne možeš, komunikacije su bile u prekidu i onda sam samo mislila kako su moji u Čakovcu već sigurno vidjeli vijesti i da me pokušavaju dobiti a ne uspijevaju... Bilo mi je užasno zbog toga i samo sam mislila kako im se što prije javiti da ne brinu, a poznavajući moju mamu sigurno je već bila van sebe...”.

Nakon rušenja WTC-a sugovornica privremeno živi tri tjedna kod prijatelja na UES (Upper East Side) na Manhattanu, a budući suprug odlazi raditi u Philadelphiju; ured

je s Wall Streeta privremeno prebačen na novu lokaciju. Fizičko odvajanje od budućeg supruga sugovornici psihički teško pada: "...Bila sam bezvoljna, depresivna, tužna jer napokon smo odlučili živjeti zajedno a sad se opet odvajamo zbog posla i tko zna do kada bude sve to trajalo... Bila sam i jako živčana i plačljiva iako sam se auto-sugestijom pokušavala smiriti kao i redovitim vježbanjem u teretani ne bi li izbacila iz sebe negativnu energiju... No bilo mi je utoliko lakše što sam bila u kući s prijateljima koji su me jako mazili u smislu da ne moram ništa raditi kod njih u kući, niti kuhati i slično...".

U rujnu 2001. godine, zbog velike želje za obrazovanjem, upisala se na fakultet BMCC (Borough of Manhattan Community College, New York). Istovremeno je i dalje radila u restoranu i pohađala predavanja sve do prosinca 2002. godine, kada se zbog suprugova posla seli u Chicago gdje živi do 2004. godine u *downtownu*. Tog se životnog perioda prisjeća kao vrlo teškog razdoblja, istovremeno joj je bilo vrlo teško uskladiti posao, obaveze na fakultetu i privatni život. "...Chicago mi nije nikako sjel, lijep je to grad, ali je drugačiji život nego li u New Yorku i drugačije se ljudi ponašaju... Mmeni je Amerika New York, koji je jako prijateljski grad, imaš osjećaj da su u New Yorku ljudi pristupačniji, bolji u duši, dok u Chicagu nisam imala takav osjećaj, u Chicagu sam se osjećala ko stranac, a u New Yorku kao da sam tu rođena, odnosno kao da sam tu oduvijek...".

U Chicagu sugovornica nije imala mnogo prijatelja i opisuje to vrijeme kao razdoblje manjeg intenziteta društvenog života. Chicago sam po sebi i nije toliko "otvoren grad" kao New York, a osim toga na tamošnjem fakultetu, na koji se prebacila s fakulteta u New Yorku, bili su svi podosta mlađi pa se nije mogla uklopiti u njihovo društvo; privatno se družila s ljudima sa suprugovog posla i njihovim suprugama, te s gospodom Lovorkom, ženom koja je bila v.d. konzula u Chicagu u Hrvatskom konzulatu u tom vremenskom razdoblju. Upoznala ju je slučajno u trgovini. Vrlo brzo su se sprijateljile. Živjele su i blizu jedna drugoj. Gospođa Lovorka bila je samohrana majka, pa joj je naša sugovornica čuvala sina dok je ona bila odsutna zbog poslovnih obveza. Subotama su obično odlazile u zajednički veliki *shopping* –po namirnice. Spomenuta druženja izdvaja kao svijetlu točku u svom životu u Chicagu.

Sa susjedima u Chicagu i New Yorku nikada nije bila u kontaktu, čak nije ni znala tko su joj susjedi. Tek povremeno ih je susretala, jer je bila previše zauzeta svakodnevnim obvezama. Odlazila je rano ujutro i vraćala se kući kasno navečer.

U tom razdoblju suprugova sestra iz Čakovca došla je živjeti sa sugovornicom i njezinim suprugom, zbog fakulteta koji je upisala u New Yorku. Takozvane lančane migracije, što je vidljivo i iz ovog primjera, još uvijek su karakteristične za hrvatske migrante koji imaju tendenciju posredovanja i dovođenja članova uže ili šire obitelji kao i prijatelja. Zbog šogoričinog neodgovornog i neprimjerenog ponašanja u kućanstvu narušavaju se bračni odnosi: "...Stalno je markirala s predavanja na fakultetu što tamo nije običaj, moraš biti prisutan na svim predavanjima, jer tamo ne dozvoljavaju kampanjstvo u učenju, stizala su pisma s fakulteta s opomenama za nju, kad sam joj ja to rekla urlala je na mene da to nije istina, a suprug je sve to njezino školovanje skupo

plaćao i govorio mi da se bude ona sredila i neka je ja i dalje kontroliram, ali nije dugo htio prihvatiti istinu... Isto tak, ja sam je tražila i čekala noćima da dođe kući kad je on bio na poslovnim večerama, a ona se družila s narkomanima i često je dolazila pijana kući, jednom sam je našla u bolnici u teškom stanju, tako da smo se i mi počeli svađati zbog nje, a poslije je jedno vuklo drugo...". Neprilagođenost u novoj sredini, emocionalna i socijalna kriza uvjetovana preseljenjem i novim načinom života kod mlade migrantice se odrazila u permanentnom bježanju od obaveza, odgovornosti, discipliniranosti i manifestirala se u njenom marginalnom ponašanju. Najvećim dijelom takvoj vrsti ponašanja skloni su mlađi migranti koji još uvijek "traže sebe", odnosno koji su u potrazi za vlastitim identitetom.

Suprugova sestra vratila se u Hrvatsku nakon godinu dana neuspješnog studiranja. Početkom 2007. godine uslijedila je rastava braka.

Sugovornica ističe: "...Gledajući sada unatrag zaključujem kako je jedina dobra strana moga braka bila zelena karta, iako sam se udala iz ljubavi, a rastala se s dodijeljenom zelenom kartom...!"

Nakon rastave braka ostaje sa suprugom u ne previše bliskom kontaktu.

Nastavila je studij u New Yorku – krenula je na Baruch College New York, na kojem bi trebala diplomirati u kolozovu 2010. godine *Management*, smjer (major) *Operational Management*, psihologija.

Novi početak u New Yorku

U prosincu 2006. godine uspjela je dobiti "zelenu kartu". Rastavom od supruga u siječnju 2007. godine započela je "novi život" u Sjedinjenim Američkim Državama. Nakon rastave sugovornica se posvetila samo poslu kako bi prevladala emocionalnu krizu i potom se usmjerila i posvetila intenzivnije društvenom životu. "...Izlazila sam obavezno petkom, subotom i nedjeljom s prijateljima na cugu, večere, barove, mjuzikle koje obožavam, kino, jer mi se za razliku od Čakovca koji je mali grad gdje sam prije živjela nije sve to nudilo, bila sam željna izlazaka, novog društva, novih prijatelja, ma svega... Izlazila sam i u tjednu kada je bilo nešto zanimljivo, pa na Tribeca film festival, to je fakat odlično... New York ne spava, to je grad koji živi 24 sata, ako si gladan u dva, tri, pet ujutro možeš jesti gdje poželiš i što poželiš... Možeš i u kino u dva, tri ujutro... Što se tiče sigurnosti i straha u noćnim satima nemaš *beda*... New York PD ti je na svakom uglu, kamere sve prate, nema straha kako je to nekad bilo... Naši ljudi previše gledaju krimi serije i američke filmove pa misle da je tako u New Yorku... Možeš i u *shopping* kada poželiš u noćnim satima... U početku mi je bilo čudno što mi za stol u kafiću kada bih bila sama sjeda netko nepoznati, naravno uz prethodno pitanje, pa bismo razgovarali o svemu, a onda sam shvatila da je to normalno pa sada to radim i ja ako nema mjesta i nikada me nitko nije odbio... Tako sam upozнала i Cathy s kojom danas često izlazim i postale smo jako dobre...".

New York izdvaja kao grad u kojem vodi vrlo intenzivan društveni život. New York je "...jako jako jako prijateljski grad, sloboda na svakom koraku...". Čitavo okruženje se odražava i na promjenu mnogih prijašnjih stavova i ponašanje sugovornice; napominje kako ne obraća više pažnju na tuđe živote i njihove probleme, izdvaja slobodu govora i odijevanja, odijeva se u skladu s onim što joj najviše odgovara i u čemu se najbolje osjeća.

Za društveni život vrlo je važan prisutan osjećaj sigurnosti u svakom pogledu na Manhattanu; sugovornica se kreće u dijelovima grada gdje nema kriminala, dok u Bronx i Harlem ne zalazi.

Sugovornica ističe i važnost lokalnog/regionalnog identiteta kojemu preseljenjem u drugi geografski i društveni prostor pridaje posebnu važnost i koji joj pruža emocionalnu sigurnost. Nakon rastave družila se s nekolicinom Čakovčana koji su uvijek bili "tu" kad ih je trebala iz bilo kojeg razloga! Izdvaja i nekolicinu uglavnom obrazovanih ljudi iz različitih dijelova Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine te napominje kako među njima nema razlika vezanih uz nacionalnu pripadnost, kako su povezani oko različitih tema i da se svi u jednom slažu: "...Otišli su "iz tzv. balkanskog primitivizma" sa željom da uspiju svojim radom i znanjem...!" Ovaj primjer nam pokazuje da osim lokalnog/regionalnog i nacionalnog identiteta važnu ulogu ima i širi transnacionalni identitet karakterističan za narode koji su živjeli zajedno na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Kulturni transnacionalizam karakterističan je za migrante s prostora ex-Jugoslavije koji na drugom geografskom prostoru razvijaju novi transnacionalni identitet sastavljen od različitih subkultura. "...Kad slavimo nečiji rođendan idemo u „naše restorane“ na burek, baklave, sarmu, čevape... Zapjevamo koju dalmatinsku, obično Olivera, Zlokičku, ali i Halida...".

Sugovornica razvija i kozmopolitski identitet. Druži se s ljudima iz cijelog svijeta, ponajviše izdvaja Amerikance, Talijane, Irce, žene iz Gvatemale, te naglašava da je, u usporedbi sa životom u Chicagu, u New Yorku odlično društvo kao i društveni život. "...Najdraža mi je Francesca iz Italije, zbog temperameta, glasnoće. Ona je velika gurmanica i radi odličan *cappuccino* koji me svaki put asocira na Dubrovnik... Tamo sam bila s roditeljima... i na Stradunu kod "Cele" pili smo takav sličan. A i špagete *bolognese* sprema kao moja mama. Stalno je vesela, nasmijana, pozitivna, što mi je važno i volim se družiti s takvim tipom ljudi...".

Sugovornica kao zaključak ističe kako je sretna što ima dobre prijatelje s kojima se uvijek može čuti, a manje vidjeti, što joj osobito teško pada, zato što su svi zauzeti svojim svakodnevnim "trčanjem" za poslom i egzistencijom. Manje se druže zbog ubrzanog načina života; u New Yorku u kojem je sve podređeno "...live to work...", za razliku od Čakovca u kojem je još uvijek "...laganini, sve bumo stigli...".

Izdvaja i dobru prijateljicu s fakulteta, iz domovine, koju viđa svakodnevno te uspijevaju porazgovarati o mnogim pa i "ženskim stvarima", što joj mnogo znači, dok se s ostalim dobrim prijateljicama iz domovine čuje jednom tjedno ili rjeđe putem Skypea ili e-mailom.

Sugovornica se integrirala u novom društvenom prostoru gdje je stekla nova prijateljstva razvijajući novi transnacionalni identitet i sudjelujući u kozmopolitskom transnacionalizmu (vidjeti više u: Colic-Peisker, Val, 2006). U njezinom slučaju zajednički interesi povezuju je s ljudima iz različitih dijelova svijeta i različitih kultura.

Budući da svi prijatelji manje-više imaju isti dnevni bioritam, međusobno se vrlo dobro razumiju i usklađuju, osobito u provođenju slobodnog vremena i zajedničkog druženja.

Što se tiče izlazaka na mjesta gdje se okupljaju Hrvati, onamo ne odlazi kao niti u hrvatske kafiće, jer joj se ta mjesta ne sviđaju. "...Hrvatska okupljališta su u Queensu i ne privlače me, jer način zabave (u što sam se uvjerila) je ponajprije opijanje, što sam odavno "prerasla", a budući živim na Manhattanu, koristim svaku slobodnu priliku da uživam u raznovrsnostima i društvenom životu Manhattanu...". Sugovornica ističe postojanje lokalnih i regionalnih udruga, ali naglašava njihovu zatvorenost. "...Primijetila sam međugeneracijski jaz i veliku razliku u obrazovanju... Voljela bih da ima neka hrvatsko-američka udruga koja bi svakodnevno povezivala moje "dvije domovine"..."

Ipak, informirana je o svim kulturnim događanjima "USA/CRO" budući da radi u CNTONY (Croatian National Tourist Office New York) i vrlo rado ih posjećuje. "...Ne idem u mjeri u kojoj bi htjela na sva događanja zbog svakodnevnih obaveza na poslu i fakultetu, zadnje sam bila na koncertu Olivera Dragojevića s frendovima i ludo smo se zabavili i napjevali... Bilo je mnogo Dalmoša, Bosanaca i Hercegovaca, kupila sam i CD i sad ga svaku večer slušam jer me opušta i podsjeća na domovinu i naše plaže..."

Dvije domovine: život između/u dvije domovine

Sugovornica je u New Yorku od 2001. do 2009. godine živjela na slijedećim *lokacijama*: u Battery Parku, Tribeci, Upper East Sideu, East Villageu, što su ujedno i popularnija mjesta društvenog života. U tom razdoblju živjela je u tri različita stana u njezinu. Nakon toga kupila je manji stan u East Villageu. Ovaj podatak može biti indikator njene namjere trajnog ostanka u New Yorku. "...Najdraže mi je bilo u Tribeci, stalno se tamo neka zbiva, a i stan mi je bio veliki, puno svjetla, velika kupaona... Ali iako sam sada u puno manjem stanu, on je moj i osjećam se dobro što sam ipak nakon deset godina rada u Americi uz školovanje koje plaćam uspjela "biti u svome", a sigurna sam da to ne bi mogla postići da sam ostala u Hrvatskoj... To je nažalost stvarnost...". Budući da sugovornica živi u East Villageu, okupljalištu mladih i različitih modnih trendova, uživa pratiti kako se ljudi i kroz odijevanje izražavaju. Voli biti u odijevanju drugačija od ostalih (napominje kako je u New Yorku to teško jer su svi drugačiji) ali osobito je sretna kada je na ulici ljudi zaustave i komentiraju neki njezin odjevni predmet, miris, frizuru, naočale, cipele, bilo što: "...Ne znam kako, ali Ameri me skuže da sam iz Europe... Kak sam plavuša prvo misle Poljakinja, Čehinja... a kak' sam mršava, a većina Amerikanaca nije, sve što obučem mi kak' se kaže dobro stoji, imam neki europski štih odijevanja, ja bih čak rekla da se se oblačim kak' Talijanke, sve mi mora pasati jedno s drugim, dok prosječnim Amerima to nije važno,

bez parfema ne izlazim van, trošim ga na tone, a frizuru radim sama nakon što me frizer ošiša kak' se dogovorimo... Obožavam marame, nakit, cipele s visokom petom, remenje s raznim uzorcima...”

Godine 2004. vratila se u Republiku Hrvatsku zbog sređivanja vize i svih potrebnih dokumenata za boravak u Sjedinjenim Američkim Državama, što se odužilo do prosinca 2006. godine. Čitavo to vrijeme živjela je na dvije lokacije, “...Bila sam na putu između Republike Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država, u avionu, s uvijek spakiranim koferima što me je jednim dijelom i deprimiralo jer nikako da se izregulira moj status a silno sam željela dobiti te papire i postati ravnopravna Amerikancima... Ovo napominjem čisto iz razloga kaj su u Americi česti prosvjedi gdje se ilegalci tjeraju doma s transparentima “...Illegal migrants go home”...”.

Iako se identificira kao Hrvatica, sugovornica naglašava kako se iz dana u dan sve više osjeća i kao Amerikanka, čak se i po pojedinim kriterijima identificira kao Amerikanka, živi prema američkom svjetonazoru i američkoj kulturi: “...Jedem najčešće k'o Ameri, u hodu, na brzinu, što prije nisam, stalno sam u *speedu*, što ne mogu reći da sam bila u Hrvatskoj, ponekad se sama ulovim da više ne hodam, nego trčim, sva sam ubrzana, uvijek sve na *dead line* stignem, radim i planiram godinu dana unaprijed – gdje, kako, kamo i s kim ću ići... U Hrvatskoj to nije bilo tako, počela sam i trčati svaku nedjelju u Central parku, već znam sve face jer svi trčimo uvijek u isto vrijeme... Pijem kavu u plastičnim čašama po ulici hodajući, sve što mogu rješavam taj trenutak...”.

Naglašava kako joj je financijski lakše živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama jer može sebi više priuštiti materijalnih stvari, ali i uštedjeti. Iako su joj primanja vrlo mala u odnosu na američki prosjek, ističe kako će situacija biti povoljnija kad diplomira i time dobije bolje plaćen posao. Rekla je kako je rad i studij uz rad mogla ostvariti u SAD, jer joj je radom zarađeni novac bio dovoljan i za život i za školovanje, za razliku od Hrvatske gdje je novcem od rada mogla samo preživljavati. Kozmopolitska sredina New Yorka omogućila joj je da komunicira s mnogim različitim ljudima i dođe u doticaj s raznim kulturama i nacijama, što je obogatilo njezino životno iskustvo. Kaže da joj je život u New Yorku promijenio dosadašnje stavove i da je naučila pozitivno misliti i nositi se s krilaticom: “...Nikada za ništa u životu nije kasno...”! Iako osjeća nostalgiju za domovinom, domom i obitelji u Hrvatskoj: “...Najviše mi nedostaju mama, sestra i nećak koji žive u Hrvatskoj i iako se čujemo često telefonom i putem skypa, te komuniciramo i putem e-maila... teško mi je kad sam sama u stanu... “, priznaje kako ima veće mogućnosti izbora, veću zaradu i lagodniji život u Sjedinjenim Američkim Državama, što je dovodi do sve jače integracije i vezanosti za drugu domovinu (Sjedinjene Američke Države) i slabi njenu želju za povratkom u Hrvatsku.

Zaključak

S obzirom na postavljeni cilj i predmet istraživanja mogu se izvesti slijedeći zaključci.

U odnosu na stare prekoceanske migracije u Sjedinjene Američke Države, kamo su Hrvati migrirali najvećim dijelom zbog ekonomskih i političkih razloga, novi hrvatski migranti migriraju prvenstveno zbog mogućnosti veće zarade i stjecanja novih vještina (profesionalno usavršavanje, različiti tipovi specijalizacija, usavršavanje engleskog jezika i drugo).

Budući da većina mladih migranata nastavlja školovanje u Sjedinjenim Američkim Državama, ulaskom u američki obrazovni sustav stječu sekundarnu socijalizaciju, što im omogućava lakše i brže prilagođavanje novoj sredini. Na primjeru naše sugovornice uočili smo kako osim lokalnog/regionalnog (Čakovčanka, Međimurka) i nacionalnog identiteta (Hrvatica) važnu ulogu ima i širi transnacionalni identitet (Hrvatica, Amerikanka). Iako se prvenstveno osjeća Hrvaticom, sama primjećuje da način njenog razmišljanja i življenja sve više nalikuje američkom. Sve je jače i njezino identifikiranje s američkom kulturom i načinom života, a pojačano je brojnim mogućnostima koje pruža nova domovina, od daljnjeg školovanja, višeg životnog standarda pa sve do aktivnijeg i zanimljivijeg kulturnog i društvenog života. Za razliku od starih prekoceanskih migracija, gdje je za migrante bio karakterističan etnički transnacionalizam (snažna povezanost s domovinom), novim migrantima nije primaran etnički identitet, već profesionalni identitet i kozmopolitski transnacionalizam (žive u prostoru kulturne hibridnosti i globalne pokretljivosti). Na primjeru sugovornice najzastupljeniji je tzv. socijalni transnacionalizam u vidu svakodnevne komunikacije s obitelji i prijateljima putem različitih medija i kulturni transnacionalizam kroz transfer različitih kulturnih sadržaja (dalmatinske pjesme, priprema i konzumiranje hrane na hrvatski način i drugo), ali ne samo s prostora Hrvatske, već i s prostora ex-Jugoslavije. Iz njezinog primjera uočavamo kako se dio migranata s prostora bivše Jugoslavije povezuje u Sjedinjenim Američkim Državama, razvijajući novi transkulturni identitet.

U izdvojenom primjeru hrvatske migrantice vidjeli smo praksu održavanja transnacionalnih veza, a kroz njega smo sagledali i odnos mladih hrvatskih migranata s domovinom. Iako kod njih nastupa brža integracija i adaptacija u novoj sredini (koja nije bila svojstvena migrantima iz ranijih razdoblja migriranja, koji nisu poznavali jezik i koji su bili nižeg obrazovnog statusa) i unatoč želji da zadovolje zakonske uvjete, migracijskom politikom Sjedinjenih Američkih Država ograničene su kvote za trajni ostanak.

Literatura

- Antić, Ljubomir. 2002. *Hrvati i Amerika*. Zagreb, Hrvatska Sveučilišna naklada.
- Božić, Saša. 2004. Nacionalizam – nacija, “transnacionalizam” – “transnacija”: mogućnosti terminološkog usklađivanja, *Revija za sociologiju*, 35/3-4, str. 187-203.

Bukovčan, Tanja. 2006. Zdravo je biti Amerikanac: Rana hrvatska imigracija u SAD, prakse na otoku Ellis i stvaranje hrvatske dijaspore, *Etnološka tribina*, god. 36, br. 29, str. 71-89.

Colic-Peisker, Val. 2006. "Ethnic and Cosmopolitan Transnationalism: Two Cohorts immigrants in Australia", *Migracijske i etničke teme*, vol 12, br. 3, str. 211-230.

Čapo Žmegač, Jasna. 2003. Dva lokaliteta, dvije države, dva doma: transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu, *Narodna umjetnost*, 40/2, str. 117-131.

Čizmić, Ivan. 1998. "Iseljavanje iz Hrvatske u Ameriku kao dio europskih migracijskih tijekova", *Društvena istraživanja*, god. 7, br. 1-2 (33-34), str. 127-146.

Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado. 2005. *Iseljena Hrvatska*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Dubrović, Ervin. 2008. *Merika. Iseljavanje iz Srednje Europe u Ameriku 1880.-1914*. Rijeka: Muzej grada Rijeke.

Faist, Thomas. 2004. The Transnational Turn in Migration Research: Perspectives for the Study of Politics and Policy. U: *Transnational spaces: disciplinary perspectives*, ur. Maja Povrzanović Frykman. Malmö: Malmö University Press, str. 11-45.

Faist, Thomas. 2006. The Transnational Social Spaces of Migration, *Working Paper 10/2006*: 1-8. COMCAD – Center on Migration, Citizenship and Development. Bielefeld, http://www.uni-bielefeld.de/tidrc/ag_comcad/downloads/workingpaper_10.pdf. (12.05.2010.)

Glick Schiller, Nina, Basch, Linda i Blanc-Szanton, Cristina. 1999. Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration. U: *Migration, Diasporas and Transnationalism*, ur. Steven Vertovec i Cohen Robin. Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing, str. 26-46.

Gustafson, Per. 2004. More or less transnational: Two unwritten papers. U: *Transnational spaces: disciplinary perspectives*, ur. Maja Povrzanović Frykman. Malmö: Malmö University Press, str. 64-76.

Josipovič, Damir. 2006. Učinki priseljavanja v Sloveniju po II. svetovni vojni, *Migracije 10*, Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU.

Jurčević, Katica. 2010. *Stari kraj i novi svijet. Migracije hrvatskih iseljenika i akulturacija u SAD-u 1880.-1940*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Prpić, Jure. 1997. *Hrvati u Americi*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.

Povrzanović Frykman, Maja. 2001. Povezati mjesta, izdržati udaljenost: iskustva i implikacije transmigrantskih putovanja, *Narodna umjetnost*, 38/2, str. 11-31.

Sircar, Indraneel. 2001. Globalisations: Traditions, Transformation, Transnationalism, *Revija za sociologiju*, 32/3-4, str. 105-116.